

Savjetovanje pastrvaša u Novom Pazaru

Ovogodišnje savjetovanje pastrvaša i godišnji sastanak Stručne sekcije za pastrvsko ribogojstvo Ribozajednice održani su u Novom Pazaru od 26. do 28. rujna. Domaćin tom ribarskom skupu bio je Ribnjak »Ras« u sastavu društvenog poduzeća »Vojin Popović«.

Prvog je dana u programu bilo upoznavanje pastrvskog ribogojilišta »Ras« i pogona prerade u sastavu ribogojilišta, a drugog je dana održano znanstveno-stručno savjetovanje i godišnji sastanak Stručne sekcije za ribogojstvo. Skupu je prisustvovalo više od šezdeset stručnjaka i rukovodilaca pastrvskih ribogojilišta te znanstvenih ustanova, tvornica hrane i lijekova i nekih izvozno-uvoznih tvrtki. Ponovno je naš gost bio gosp. Korinec iz Beča.

Većina je sudionika prvi put vidjela novosagrađeni dio ribogojilišta i tvornicu za preradu slatkovodne ribe — pastrva. Novi dio ribogojilišta moderno je koncipirano i solidno izvedeno, s dovoljnim količinama protočne vode i u ovoj godini, kada je većina ribogojilišta oskudijevala vodom, dapače, imala velike štete od suše. Sada je ukupni kapacitet ribogojilišta više od 500 tona konzumne pastrve pa se po tome svrstava u naša najveća pastrvska ribogojilišta.

Tvornica, pogon za preradu ribe moderna je riblja industrija s najboljim inozemnim strojevima (nizozemskim) za preradu ribe. Pastrve se u jednoj liniji ubijaju elektrošokom, iste i pakiraju u najmoderniju ambalažu. Dio se očišćenih pastrva fileтира, a dio zamrzava u modernom zamrzivaču za šok-zamrzavanje na vrlo niskim temperaturama (-50 do -80 °C). Dio se pastrva dimi u cijelosti a djelomično u filetama, pa se opet pakuje u vrlo privlačnu inozemnu ambalažu za poznatog kupca. Kapacitet je tvornice oko 2,5 tona dnevno, odnosno 750 tona godišnje (za 300 dana). Tvornica je već dostigla kapacitet 500 tona proizvoda, koji su svi za izvoz u Italiju, Njemačku i Belgiju. Osim vlastite proiz-

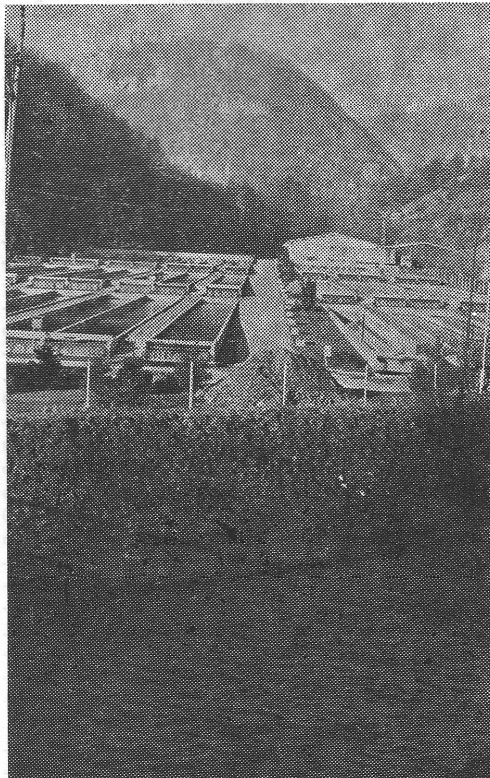
vodnje pastrva koja se sva prerađuje, prerađuje se i pastrva iz drugih ribogojilišta. Ovom proizvodnjom prerađene pastrve tvornice u Novom Pazaru postala je važan činilac u plasmanu jugoslavenskih pastrva, a po tome i cjelokupne proizvodnje, jer više nema zastoja u prodaji gotove konzumne pastrve. Naime, sve pastrve koje se ne mogu plasirati na domaće tržište u svježem stanju i klasičnoj prodaji, imaju mjesta u preradbenim kapacitetima u »Rasu« i njihovim ugovorima za izvoz.

Za razgledanja ribogojilišta i razgovora s rukovodećim ljudima, susreli smo se i s predsjednikom Skupštine Novi Pazar drugom Aleksandrom Jačović našim starim poznanikom i prijateljem ribarstva. Razgovarali smo o prijednom putu ribogojilišta »Ras« od njegovog osnivanja 1983. godine do danas. Jedno od naših najmlađih pastrvskih ribogojilišta je u tako kratkom vremenu postalo i najveće, najkompleksnije i jedna od najmoćnijih ribarskih organizacija u Jugoslaviji. Predsjedniku je bilo vrlo drago što to čuje jer i za sebe smatra da je, makar skromno, pridonio tom uspjehu novopazarskog ribarstva.

Domaćini su u radničkom restoranu ribnjaka priredili ručak uključujući u nj i svoje riblje proizvode. To je gostoprimitstvo zaokružilo izvrstan dojam ribara Jugoslavije o novopazarskom ribogojilištu »Ras«.

Poslije podne ribari su razgledali iskopine starog Rasa, prve srpske srednjovjekovne prijestolnice, manastir Sopoćane i zavičajni muzej.

Drugog dana skupa na dnevnom je redu bilo znanstveno-stručno savjetovanje. Njega je otvorio dr. Radoje Milinković, dugogodišnji predsjednik Stručne sekcije pastrvskog ribogojstva. Savjetovanju je prisustvovalo i više gostiju iz Novog Pazara među kojima drugovi Saud Čorović, predsjednik Izvršnog savjeta Skupštine opštine Novi Pazar i Abdul Bojović, generalni direktor DP »Vojin Popović«. Ribari su ih toplo pozdravili.

Sl. 1. Najveće pastrvsko ribogojilište u Jugoslaviji: Ribnjak »Ras« u Novom Pazaru

Saud Čorović je u svojoj pozdravnoj riječi upoznao sudionike s poviješću Novog Pazara, starom i najnovijom, a posebno se osvrnuo na njegov privredni razvoj.

Direktor Ribnjaka »Ras«, dipl. ek. Mahmud Alibašić, uz pozdrave dobrodošlice svim sudionicima, nadovezao se na izlaganje prethodnika i govorio o razvoju društvenog poduzeća »Vojin Popović«, nekadašnje male poljoprivredne zadruge i kasnijeg zadržnog poduzeća. To je danas veliki poljoprivredni kombinat s 1000 zaposlenih i razgranatom kooperacijom sa selom. U posljednje su vrijeme sagradili 350 mini-farmi za kooperante. Uz poljoprivredu, domaća radinost zauzima važno mjesto, pa u pletenju džempera i drugih upotrebnih predmeta od vune naširoko kooperiraju i sa selima s područja Crne Gore i BiH. Sada i proizvodnja riba zauzima važno mjesto u privrednoj djelatnosti kombinata.

Prvi najavljeni referat na Savjetovanju iznio je mr. Miodrag Mijailović pod naslovom »Proizvodnja, prerada i promet kalifornijske pastrve na ribnjaku u Novom Pazaru«, zajednički rad s dipl. inž. preh. tehn. Nezirom Bilalović. Referat je dao presjek razvoja proizvodnje, prerade i prometa u šest proizvodnih godina. Tako je 1984. pro-

Sl. 2. Radno predsjedništvo godišnje skupštine i savjetovanja pastrvaša (s lijeva – D. Braletić, S. Šilić, S. Jeremić, predsjednik R. Milinković i M. Alibašić)

izvedeno 230 t ribe, 1985. – 340 t, 1986. – 400 t, 1987. – 415 t, 1988. – 405 t i 1989. impozantnih 520 tona pastrva. Prerada pastrva krenula je 1988. godine, a 1989. izvezeno je 500 tona. Dnevna je proizvodnja 2 500 do 3 000 kg svježe ribe. Sva prerađena riba izvozi u Italiju, Njemačku i u Belgiju.

Nermina Škrijelj izložila je referat grupe autora: »Utjecaj tehnologije proizvodnje i načina držanja na kvalitet dimljenih pastrmki«. Suautori su dr. Vjera Pribiš, dr. Nestor Šijački, dr. Radojle Milinković. Jedan od osnovnih zaključaka rada jest da kvaliteta dimljene pastrve najviše ovisi o načinu soljenja, a autori daju prednost mokrom salamurenju.

Sljedeći referat »Razlike u brzini rasta i iskorištavanju hrane kod jednogodišnjaka dužičaste pastrve (*Salmo gairdneri* Richardson) pri tri različite brzine izmjena vode u tijeku dana« izložio je dr. Božidar Kulišić. Suautori su tog rada Zvezdana Pavlagić dipl. inž. i Nada Plavša. Osnovni je zaključak autora, na osnovi ispitivanja u ribogojilištu Knin, da za brz rast i dobro iskorištavanje hrane nisu odlučujući velike količine vode i broj izmjena nego optimum koji treba ustanoviti za svako pojedino ribogojilište. To napose vrijedi za ribogojilišta na višim nadmorskim visinama i sa višom temperaturom vode.

Sl. 3. Učesnici skupa. U prvom drugi s lijeva je veteran prof. Kiro Apostolski, a peti inž. Živko Džurovski kojem je uručena »zlatna medalja slatkovodnog ribarstva«

Dr. Danilo Kažić pročitao je referat »Kavezni uzgoj potočne zlatovčice u Skadarskom jezeru«. U radu su opisani rezultati uzgoja potočne zlatovčice u kavezima, za koji su bili zainteresirani i Amerikanci pa su ga zato sufinancirali. Postignuti su ovi proizvodni rezultati: 50 kg/m³, 120 kg/m³, dnevni prirast 2 g/kom., hranidbeni koeficijent 1,6, te konzumna veličina za 100 hranidbenih dana. Na osnovi ovih rezultata izveden je zaključak da je rast potočne zlatovčice u kavezima vrlo povoljan i da se za takav uzgoj pokazala vrlo prikladnom i preporučljivom.

Dr. Svetlana Jeremić iznijela je referat, na kojem su radili i suautori Zarko Perić i Jasmina Mijović-Mandić, pod naslovom: »Uzroci i sprecavanj gubitaka od turukioze kod matičnog zapata kalifornijske pastrmke«.

Dr. Svetlana Jeremić kao dodatno saopćenje iznijela je »Osvrt na oboljenja pastrmki koja nisu regulirana zakonom o zaštiti od ribljih zaraznih bolesti«. Tu je spomenula pet bolesti koje su utvrđene u nas, a u Evropi su sve pod obaveznom zaštitom.

I na kraju je veterinarica Nezira Nicević iznijela referat grupe autora (mr. Miodrag Mijailović, prof. dr. Izidor Kažić, dr. Petar Modić, dipl. vet. Nezira Nicević, dipl. inž. Silvija Petrović) pod naslovom »Mogućnosti i opravdanost upotrebe kličinih i ribljih kontiskata u proizvodnji sveže peletirane hrane za pastrmku«.

Nakon izlaganja referata razvila se opširna i interesantna rasprava po kojoj se vidjelo da su sudionici pomno pratili referate. Međutim, govor Ranka Skočajića iz Blagaja u raspravi bio je drukčiji i ostavio je mučan dojam na sve sudionike. On je, naime, uputio oštar prigovor organizatorima i radnom predsjedništvu što se minutom šutnje nije na početku savjetovanja odala počast preminulom kolegi Bati Stijoviću. Opće je mišljenje prisutnih bilo da je bit prigovora kolege Ranka ispravna, ali da je učinjena neprimjereno. On je to mogao i trebao predložiti prije otvaranja skupa predsjedajućem pa bi ova neugodnost bila izbjegnuta, što bi bilo kolegijalno i drugarski. Vjerojatno nitko od prisutnih nije shvatio da su organizator i radno predsjedništvo namjerno učinili ovaj propust, a način diskusije to je sugerirao.

Prof. dr. Đorđije Drecun nadahnuto je i na sebi svojstven način govorio najprije općenito o razvoju pastrvskog ribogojstva, a zatim se osvrnuo na postavke dr. Kulišića. Upozorio je da se na titogradskom ribogojilištu postižu najviši prinosi u Jugoslaviji sa samo 30 obrtaja vode u 24 sata, na 40 m nadmorske visine i na temperaturi vode koja zna prijeći i 15°C.

Cvjetan Bojčić je poznajprije čestitao Đorđiju Drecunu na jučerašnjem izboru za redovitog profesora univerziteta, što je izazvalo buran pljesak, naravno, upućen Drecunu. Zatim je, osvrćući se na referat dr. Kažića, upozorio na jezersku zlatovčicu, kao na možda još interesantniju vrstu za kavezni uzgoj. Ona se u Skandinaviji i Njemačkoj vrlo us-

pješno uzgaja, a za nju se postižu visoke tržišne cijene, čak koji put više od lososa. U osvrtu na Mijailovićev referat o preradi pastrve sugerirao je da se u »Rasu« pokuša s preradom tolstolobika i šarana, napose onih od 500 g, za ljetnu prodaju u poleđnom stanju. Također su ove dvije vrste vrlo zanimljive kao dimljene. Na taj bi se način prodaja toplivodnih riba na srbijanskom tržištu produžila na cijelu szonu, a ne samo za jesenske i proljetne vjerske blagdane.

Ilija Jovanović govorio je o referatu dr. Kulišića. Smatra da se njegove tvrdnje moraju dobro proučiti i provjeriti na svim ribnjacima i preporučuje da se u tu svrhu eventualno osnuje znanstveni tim. S tim u vezi on upozorava na prisutnu zatvorenost ribogojilišta u pogledu davanja u javnost proizvodnih rezultata i tehnoloških postupaka.

Prof. Kiril Apostolski također se osvrnuo na Kulišićev referat koji je i spomenuo njega i njegove preporuke za optimalan broj od 72 obrtaja u uzgoju pastrva. On upozorava da su to američko iskustvo i tehnologija i da se uz takav protok vode dostižu visoki prinosi od 500 t/ha, a u Izraelu s 80 obrtaja čak 1 500 t/ha. Smatra da je Kulišić dobio interesantne rezultate, ali istraživanja treba nastaviti i proširiti na znatno veći broj naših ribogojilišta, kako bismo došli do naših, jugoslavenskih tehnoloških normi. U vezi s Kažićevim referatom prof. Apostolski smatra da istraživanjima s potočnom zlatovčicom nedostaje usporedni pokus s uzgojem kalifornijske pastrve, pa bi se tek onda moglo ispravno ocijeniti kojoj vrsti treba dati prednost.

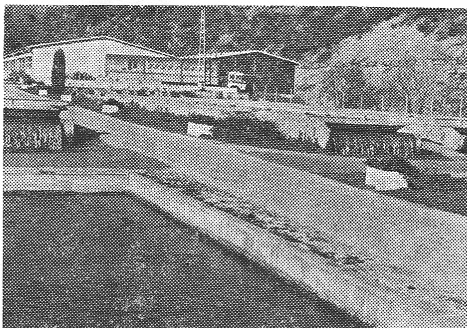
Na kraju svojeg sudjelovanja u raspravi, naš iskusni i poštovani profesor i veteran ribarstva upozorava ribare na sve veće zatvaranje kojega ranije nije bilo, na skrivanje i neobjavlivanje proizvodnih rezultata. Tvrdi da to nikome ne koristi, a šteti svima.

Dr. Radojle Milinković prihvaća konstataciju i svojevrstu kritiku prof. Apostolskog. Zato on preuzima obvezu da za iduće savjetovanje i sastanak stručne sekcije obradi sadašnje stanje pastrvskog ribogojstva, ali moli sve predstavnike pastrvskih ribogojstava za pravodobnu dostavu podataka.

Dipl. veterinar Saša Vladimir, predstavnik tvornice lijekova »Krka«, Novo Mesto, iznio je program proizvodnje lijekova i preparata namijenjenih akvakulturi. Kao najatraktivnije i u skladu s najmodernijim dostignućima naznačio je preparate na bazi »kinolena«, koji uspješno zamjenjuju antibiotike, a prednost im je u tome što ne ostavljaju rezidue koji bi mogli štetiti ljudskom zdravlju. Sljedeći novitet iz »Krke« jesu premiksi s novim vitaminom C koji se ne razlaže u vodi. Osim toga, »Krka« će proizvoditi nove dezinficijense na bazi oksidacije kao zamjenu za rasprostranjeni formalin, za koji se tvrdi da je karcinogen pa je kao takav u mnogim zemljama zabranjen. Među možda najinteresantnijim preparatima za ribarstvo novi su enzimski preparati koji će kao dodaci ribljoj hrani omogućiti smanjenje zastupljenosti ribljev brašna od čak 15%, znači bit će ga dovoljno 20 do 25%.

Mehmed Alibašić, dipl. ek., upoznaje skup s činjenicom da Ribnjak »Ras« iz Novog Pazara izvozi znatne količine prerađenih pastrva, što i svim ostalim ribogojilištima omogućava da bez većeg pritiska na domaće tržište plasiraju svježiju pastrvu bez snižavanja cijena i oštrije konkurencije. Da bi se održao takav odnos, potrebno je više poticati izvoz prerađene pastrve, budući da je cijena u izvozu ispod cijene koštanja, pogotovo u situaciji precijenjenog dinara. Zato predlaže da se na ovom savjetovanju donese zaključak da Ribozajednica traži od STOF-a Beograd hitno povećanje izvozne stimulacije za prerađenu pastrvu.

Na prijedlog predsjedajućeg ovaj je zaključak jednoglasno usvojen.

Sl. 2. »Ras« je moderno i funkcionalno ribogojilište s uređenom infrastrukturom, ekonomskim dvorištem i vlastitim prerađbenim kapacitetima

Adem Hamzić na početku svojeg istupa u raspravi prigovorio je Ribozajednici zbog kašnjenja poziva. Zatim je govorio o referatu dr. Kažića prihvativši ocjenu o prednostima potočne zlatovčice u uzgoju. Osvrćući se na referat dr. Kulišića tvrdi da ima dosta loših ribogojilišta koja proizvode s 20 obrtaja vode, ali ipak proizvode.

Zdravko Rađenović iz ribogojilišta »Srb« raspravljao je o ovogodišnjoj velikoj suši koja je njihovu ribnjaku nanijela velike gubitke i smanjenje proizvodnje. Smatra da bi trebalo i sa stajališta struke razmotriti kako se boriti protiv takve prirodne nepogode. Traži da se pitanje obeštećenja od posljedica katastrofalne suše pokrene zajednički preko Ribozajednice.

Inž. Cvjetan Bojčić odmah je reagirao na njegove riječi i upoznao skup s već pokrenutom akcijom na zahtjev šaranskih ribnjačarstava koja su pretrpjela goleme štete. Poslan je zahtjev Savjetu guvernera NB Jugoslavije i SIV-u da u ublažavanju posljedica suše i u obeštećenju ribarstvo bude rame uz rame s ratarstvom. Za tu svrhu sve ribarske organizacije moraju hitno tražiti procjenu šteta od općinske komisije, a kopiju zapisnika poslati Ribozajednici.

Josip Šimović iz Foče govorio je o zdravstvenoj zaštiti riba. Tvrdi da za nju imamo malo znanja, podataka i literature. Tako važan problem

trebalo bi rješavati zajednički preko stručne sekcije i Ribozajednice.

Budući da je iscrpljena inače plodna i zanimljiva rasprava, nakon kraće stanke počelo je

GODIŠNJI SASTANAK STRUČNE SEKCIJE

Predsjedajući dr. Radojle Milinković upoznao je članove sekcije s dogovorima u okviru Ribozajednice da se izabere novi predsjednik sekcije, a na njegov zahtjev. On je predsjednik već 6 mandata (godina), pa smatra da je red da se obavi ta smjena. Nakon kraćeg izlaganja o radu stručne sekcije u »njegovom periodu«, predlaže da se za predsjednika izabere Stjepan Šilić, direktor poduzeća »Riba Neretva« iz Konjica. Šilić je dugogodišnji uspješni rukovodilac ribogojilišta, član Skupštine i Izvršnog odbora Ribozajednice, vrlo popularan među pastrvašima, a prihvatio bi tu odgovornu i počasnu dužnost.

Dr. Milinković taj prijedlog daje na glasanje.

Jednoglasno, bez uzdržanih i protiv, za novog predsjednika Stručne sekcije pastrvskog ribogojstva izabran je drug Stjepan Šilić.

Šilić se zahvalio na izboru i obećao da će uložiti sve svoje znanje i trud, ali neće uspjeti bez pomoći i suradnje svih članova sekcije. On kao novi predsjednik odmah i upozorava na potrebu učlanjenja u Ribozajednicu svih organizacija jer zna da ni danas mnogi koji ovdje sjede nisu redovni članovi. To otežava i ometa rad, a i nije korektno prema onima koji uredno izvršavaju svoju obavezu, koja je, usput rečeno, simbolična.

Zatim predsjedajući Šilić predlaže da se savjetovanje i godišnji sastanak za iduću godinu održe u Sloveniji, kako je prije dogovoreno i kako su prihvatile kolege iz Slovenije. Njih, nažalost, na ovom skupu nema i vjerujemo da to nije nikakav bojkot. Predložio je da on i direktor Ribozajednice Bojčić obave razgovore s kolegama iz Slovenije i utvrde sve potrebne organizacijske radnje.

Na kraju godišnje skupštine Stručne sekcije prešlo se na točku dnevnog reda »dodjela priznanja«.

Direktor Poslovne zajednice inž. Cvjetan Bojčić predao je mr. Živku Džurovskom iz Resena »Zlatnu medalju slatkovodnog ribarstva«, koju mu je svojom odlukom dodijelila Skupština Ribozajednice. Predajući medalju, Bojčić je obrazložio razloge dodjeljivanja medalje mr. Džurovskom za njegov dugogodišnji uspješan rad na razvoju makedonskog i jugoslavenskog ribarstva. Zatim je upoznao pastrvaše s odredbama Pravilnika Ribozajednice o dodjeli priznanja. U posljednje vrijeme, zasigurno, i zbog teške i neizvjesne privredne i političke situacije, uvelike je palo zanimanje za ta priznanja i nema prijedloga od ribarskih organizacija. Već je i sam razmišljao nije li razlog tomu što priznanja dodjeljuje Ribozajednica Jugoslavije i što sadrže jugoslavenske simbole, zastavu i petokraku. Ima čak razmišljanja da se ostatak plaketa i medalja koje smo dali izraditi razdijeli kao suveniri.

Sl. 5. Veselo, opušteno i zadovoljno na zajedničkom ručku nazdravljaju: Bojčić, Milinković, Alibašić i Rajović

Brojni sudionici reagirali su s negodovanjem. Ribarski veteran Kiro Apostolski ustao je i uzbuđeno rekao da bi to bila bruka i sramota. Što se njega tiče, on bi primio samo takvo priznanje, pa predlaže da se postojeći Pravilnik poštuje.

Time je godišnji sastanak i skup ribara završen u radnom dijelu. Nakon zajedničkog ručka, zahvaljivanja i zdravica domaćinima ribari su se razišli svojim kućama i organizacijama.

Svi su se srdačno pozdravljali s »do viđenja do godine u Sloveniji«!

CVJETAN BOJČIĆ, dipl. inž.